

De Watermolen

N iemand hield het een jaar geleden voor mogelijk dat de watermolen van Sint-Gertrudis-Pede op deze Open Monumentendag opnieuw maïs en gerst zou malen, zij het met elektrische drijfkracht. Sinds het stilvallen van het waterrad, in 1965, leken aftakeling en verval immers het onomkeerbaar lot te worden van dit historisch gebouw.

Want van historische strepen is deze molen zeker voorzien.

Het oudste spoor leidt naar 9 oktober 1392. Toen kocht Sweder van Abcoude, heer van Gaasbeek, van Arnoul, zoon van Gielielmus van Pede, een heuvel met woningen op de top en aan de voet een watermolen, die aldus één van de 5 banmolens van het Land van Gaasbeek werd.

In een banmolen waren de boeren uit de heerlijkheid verplicht hun

graan te laten malen:

«de huurder (de mulder) moet de «goede lieden, gerieven ende malen zoowel hun mout om te verbrouwen als hun swijnaert (klein graan en andere graanafval voor de varkens)...uytdien dat sy (de goede lieden), oock niet vermogen tselve swynaert ofte evene (haver) de doen breken ofte stampen buyten de banmolens. (...)»

De goede lieden van 't Land van Gaasbeek die hun graan in de

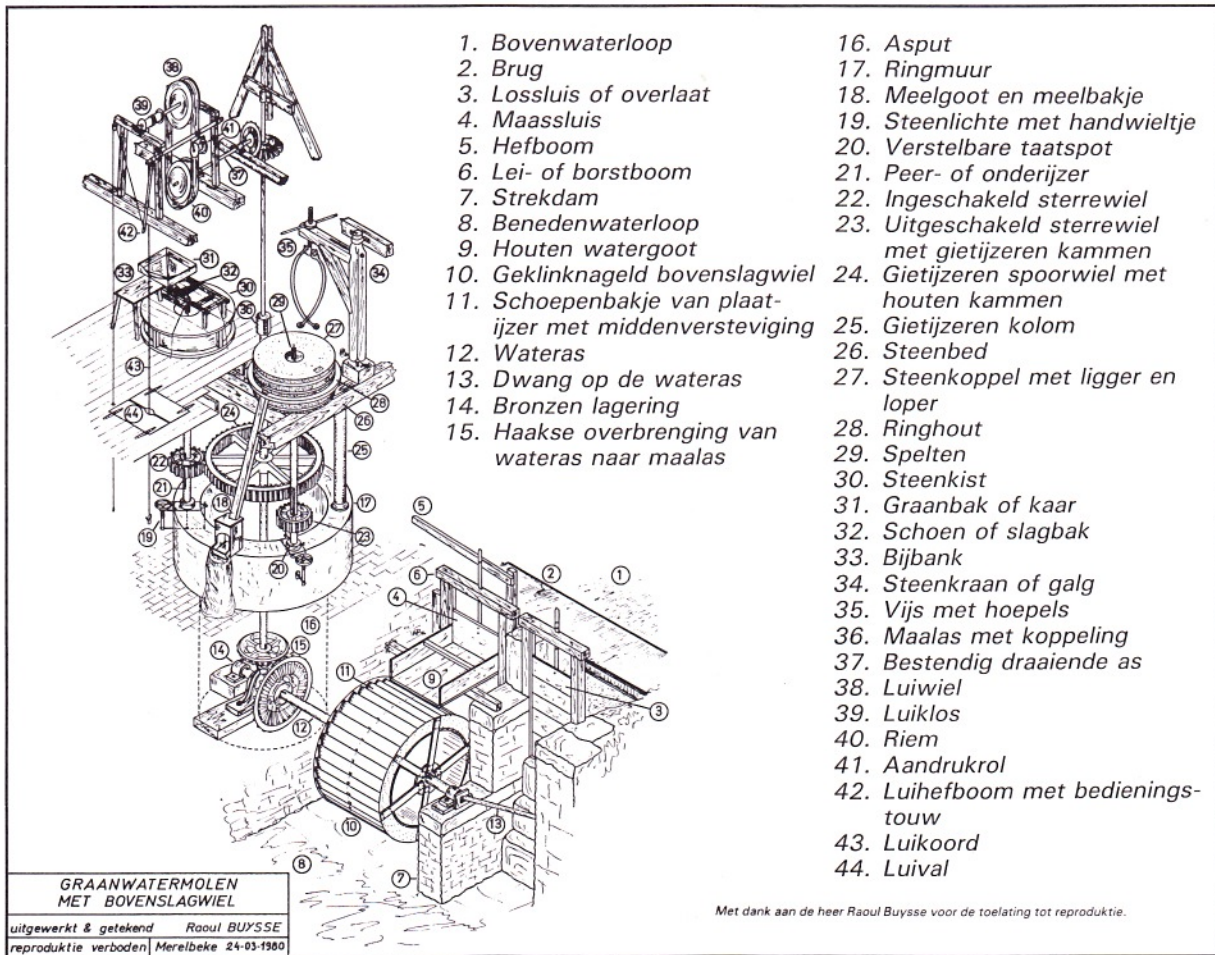

schilderde, kan een anachronisme lijken omdat het woonhuis het jaartal 1774 draagt en boven de deuroplijsting langs de beek het jaar 1763 in de steen is vermeld. Dit zijn echter restauratiedata, aangezien de molen door brand werd geteisterd. Dit blijkt uit de beschrijving van de Meierij van Gaasbeek, onder de Inventaris van Sint-Martens-Lennik, september 1656 «T'sheeren watermolen affgebrandt ende is begonst op te maecken voor noch ter tijdt ende rendeert niet.»

In de 18e eeuw zorgde de zeis van de dood er merkwaardig vaak voor dat andere bewoners in de molen hun thuis vonden. Uit onderstaand relaas blijkt zelfs dat elke molenaar een tweede keer trouwde nadat hij eerst de weduwe van de overleden voorganger als vrouw had genomen. Zo onderneemt Anthoon Clerens zijn molenaarsbedrijf in 1739 en trouwt met Catharina van Cutsem, doch deze sterft nadat zij hem een kindje geschonken heeft.

molen brengen «te halse, met peerden, waeghens ofte kerre» (...) moeten laten malen «ten seshienden vaete ofte seshiende ponde» (t.t.z. dat elk zestiende pond of vat meel als maalloon afgehouden wordt).»(1)

Volgens Van Linthoudt (2) nam Bruegel de watermolen, vooraleer het rad verplaatst werd, als model voor zijn schilderijen «De terugkeer van de kudde» en, in spiegelbeeld, «De ekster op de galg». Dat Bruegel (ca. 1525-1569) de molen

Kort daarop hertrouwt Anthoon Clerens met Anna-Francesca Christiaens, maar hij overlijdt in 1752.

Weduwe Anna-Francesca Christiaens huwt nu met Nicolaus van Coudenberg, die de nieuwe mulder wordt. Helaas, drie jaar later bezwijkt zij bij de geboorte van een drieling. Nicolaus van Coudenberg trouwt vervolgens op 13.7.1957 met Petronella Bastaerts. Maar Nicolaus sterft op 21.10.1761. Ook Petronella Bastaerts trouwt een tweede keer, nu met Jan van Cutsem. Als Petronella Bastaerts op haar beurt sterft, vraagt molenaar van Cutsem de hand van Petronella van Elsen. Hij ontslaapt na vier jaar huwelijk. Zijn weduwe, Petronella van Elsen, zet de traditie op de watermolen voort en huwt Jan Goossens, die voortaan het watterrad bedient.(3)

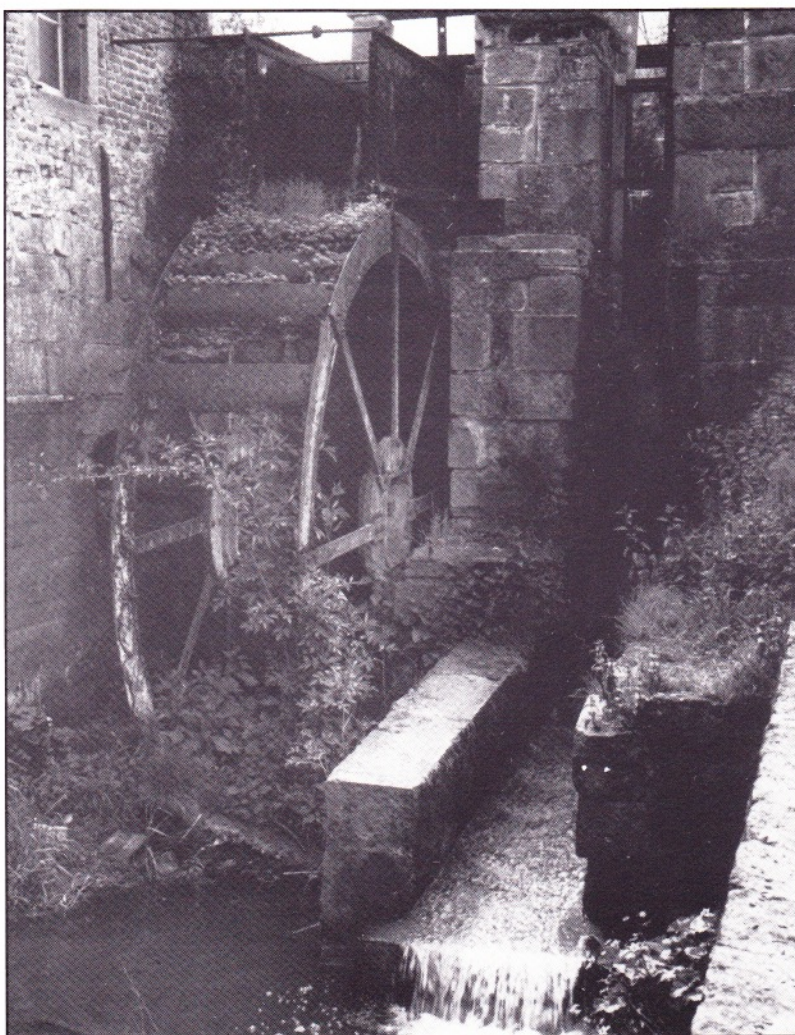
De afkortingen van de vijf molenaars die na hem komen, zijn te vinden op de imposten van de rondboogdeur:

I = PFG (Petrus Frans Goossens),
II = HVC (Henri Van Cutsem),
III = DDC (Dominiek De Camps),
IV = HZG (Hendrik Zegers) en
V = JZG (Jef Zegers).

Deze laatste zou tot 1963 met waterkracht blijven malen en schakelt dan over op een elektrische motor.

Het molencomplex bestaat uit een eenlaags woonhuis van baksteen met dominerende duiventil in het zadeldak, het molenaarshuis en een langsschuur.

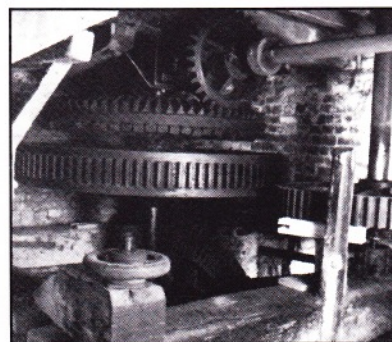
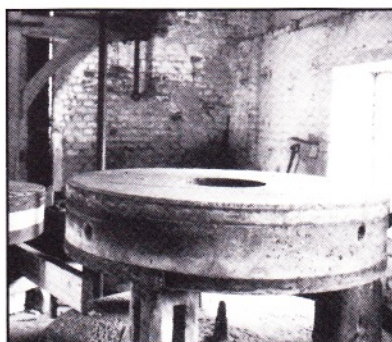
Als je het molenaarshuis binnengaat, zie je 3 niveaus: boven de begane grond is er eerst het verhoog met de immense molenstenen en hogerop de krakende zolder die wel het gewicht van de alomtegenwoordige duiven kan torsen, maar niet berekend is op massaal openmonumentendagpubliek. Er zijn drie steenkoppels, waaronder één uit kwartsiet van «Laferte sous Jouarre».

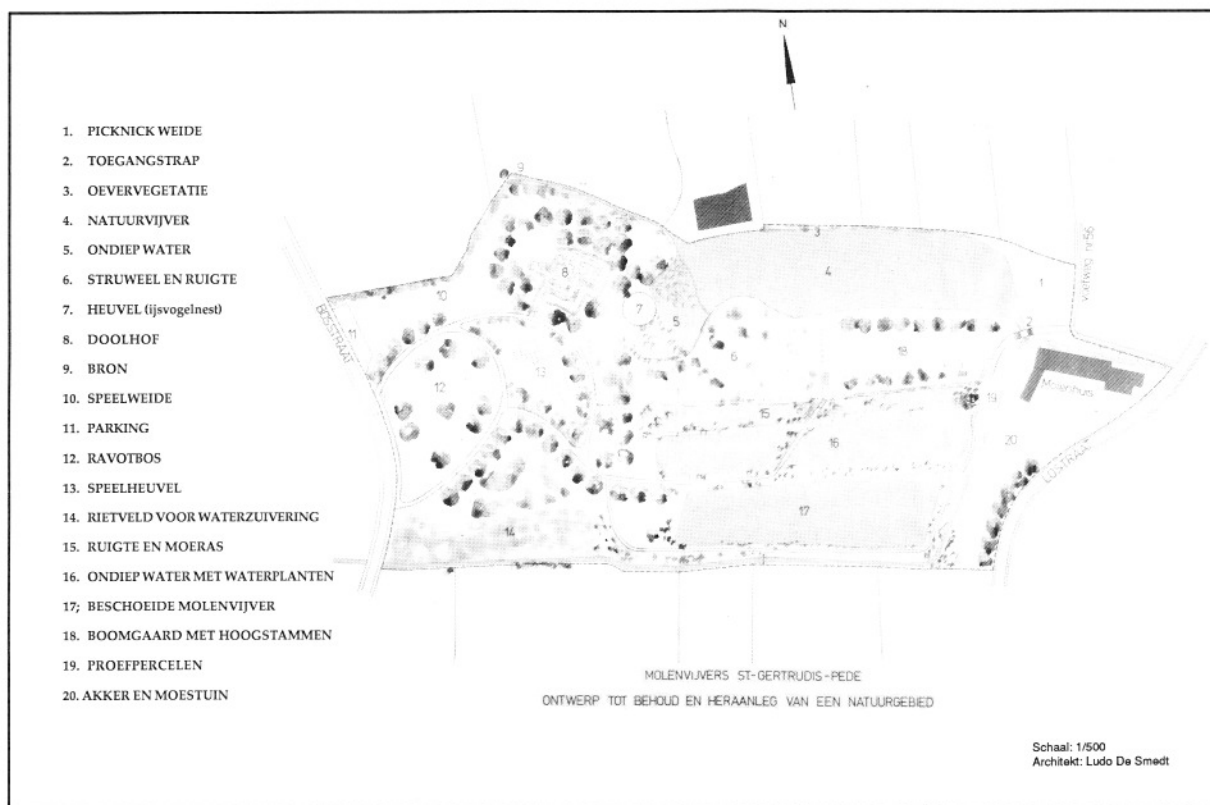

Ook de buil en de haverpletter zijn nog aanwezig. Vroeger funtioneerde er eveneens een stoominstallatie.

Buiten bevindt zich het metalen bovenslagrad met een diameter van 4 m: bij dit type brengt het water bovenaan het wiel aan het draaien. Vanop de loopbrug is het cruciaal hoogtemerk voor de waterstand nog zichtbaar. Deze pegel was voor

de molenaar een handig teken in alle betekenissen van het woord: indien het bovenwater dit peil overschreed en de aanpalende landerijen bijgevolg het risico liepen te overstromen, werd in de late middeleeuwen de hand van de molenaar afgehakt... Men zou voor minder de armen en het water laten zakken.

De gebouwen en het domein van 3 ha 10 a 33 ca, die door de erosie van de tijd zware klappen hadden gekregen, werden bij akte van 29 juni 1989 voor 6.496.000 fr. eigendom van de gemeente Dilbeek.

Maar sinds eind '90 werd er, door de enthousiaste samenwerking van VZW Levende Molens, 't SAP, de werkgroep Wolfspuiten en het ge-

meentebestuur, als het ware getoverd in de molen, zodat hij vandaag opnieuw maalt en voor het publiek kan open gesteld worden.

Niettemin zal een zwaar restauratiedossier moeten ingediend worden. De toestand van het binnenwerk van de molen is weliswaar bevredigend, maar het water-rad, de as, de vloer van de nok-

zolder, de stabiliteit van de waterkeringsmuur en de spaarvijvers bevinden zich op de intensieve zorgen.

PRAKTISCH

ADRES:

Lostraat 84
 1703 Schepdaal

EIGENAAR:

gemeente Dilbeek

KLASSERING:

monument en landschap zijn beschermd bij K.B. 17.04.1975.

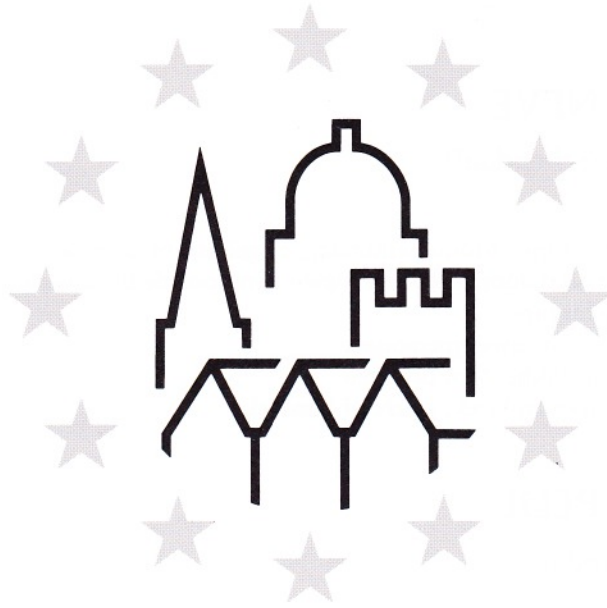
TOEGANKELIJKHEID:

het domein en de gebouwen zijn normaal niet toegankelijk voor het publiek.

BRONNEN:

- (1) P.Lindemans, Huurvoorwaarden van een banmolen in E.S.B., 1961, p. 401-403.
- (2) J. Van Linthoudt, « Bruegel en het Pajottenland » Lennik 1990
- (3) F. Schoonjan, De Watermolen van Sint-Gertrudis-Pede in E.S.B., 1968, p. 88-89.

*Voor de derde Open Monumentendag
van zondag 15 september 1991
laat Dilbeek zijn oog vallen
op de Pedevallei die ook Pieter Bruegel al bekoorde.*

*In de Brouwerij De Neve
wordt deze feestelijke dag ontkurkt
door de openingsredenaars Burgemeester S. Platteau,
Eerste Schepen J. De Craen, Schepen T. Verschaffel
en Voorzitter van de Cultuurraad, P. Verhasselt.*

*Als de tonen van de Koninklijke Fanfare
De Ware Verenigde Vrienden wegdeinen,
komen de molenstenen van de nabijgelegen Watermolen
opnieuw in beweging.*

*Een pas uitgestippelde route
brengt ons tenslotte naar de Sint-Anna-kerk.
Want het is maar een stap van Pede naar... Pede.*

P R O G R A M M A

BROUWERIJ DE NEVE

(Isabellastraat 52, 1703 Schepdaal)

van 10 tot 18u:

- officiële opening van de 3e Open Monumentendag, opgeluisterd door de Koninklijke Fanfare De Ware Verenigde Vrienden, gevolgd door receptie aangeboden door de brouwerij
- aperitiefconcert door de fanfare
- rondleiding verzorgd door brouwerijpersoneel
- brouwen van bier en mogelijkheid tot proeven
- verkoop boterham met hesp en kriek, geuze of lambiek.

WATERMOLEN PEDE

(Lostraat 84, 1703 Schepdaal)

van 11 tot 18 uur:

- rondleidingen in het molenhuis door streekguidsen en leden van de VZW Levende Molens
- rondleidingen door de werkgroep Wolfspuiten in het domein
- kinderanimatie in grote schuur: malen met prehistorische molenstenen en wannen van gedorst graan.

KERKJE VAN SINT-ANNA-PEDE

(Herdebeekstraat 176, 1701 Itterbeek)

van 11 tot 18 uur:

- dia-reeks over de Pedevallei

van 14 tot 18 uur:

- levend kunstatelier door leden van Atelier Beeldende Kunsten en de School van Sint-Anna-Pede.

WANDELING DOOR DE PEDEVALLEI

Door de Geuzetrappers wordt ter gelegenheid van de 3e Open Monumentendag een omloop uitgestippeld en bewegwijzerd. Deze verbindt niet alleen de drie opengestelde monumenten, maar doet ook andere merkwaardige plekjes aan.

De afstand bedraagt \pm 7 km.

De derde Open Monumentendag wordt in Dilbeek gerealiseerd dankzij een prettige samenwerking tussen de verschillende eigenaars en uitbaters en de werkgroep «Open Monumentendag», waarin participeerden: Marc Appelmans, Hugo Broeckx, Marc Bruneel, Jozef Ceulemans, Albert De Bot, Jan De Craen, Jan Delcour, Leona De Maeseneer, Oliva De Vidts, Jean D'Haeseleer, Jan Haesaerts, Jozef Gordts, Joske Harnie, Ingrid Nieuwlandt, Jan Odeyn, Martine Pitteljon, Stefaan Platteau, Rik Puttemans, Hubert Van den Nest, Marcel Van Liedekerke, André Van Overberge, Piet Verhasselt, Tony Verschaffel.